

A tisztító

Lehet-e pusztába kiáltott szó
a performansművészet?

FEKETE DÉNES

Muzej Savremene Umetnosti, Belgrád,
2019. IX. 21. – 2020. I. 20.

fotó: Fekete Dénes

MARINA ABRAMOVIĆ: *Imponderabilia*, 1977,
performanszdokumentáció, HUNGART © 2019

Géppuskalövések, sikolyok, elcsattanó pofonok hangja, folyamatos zajkavalkád. Marina Abramović hazaérkezett Belgrádba, ahol szeptember 29-én nyílt meg *A tisztító* című retrospektív kiállítása. A Muzej Savremene Umetnosti (Kortárs Művészeti Múzeum) teljes épületét kitöltő tárlat nagy visszhangot kapott a szerb sajtóban, hiszen a világsztár művész először rendezett ilyen mértékű kiállítást szülővárosában, mióta elhagyta azt 1975-ben.

Az életművet a gyerekkortól egészen az időben hozzánk közeli munkáig befogadó térben úgy érezhetjük, lehengerel bennünket a sok információ. Aki szeretné egyben megtapasztalni Marina Abramović művészetét, annak érdemes ellátogatnia a szerb fővárosba. Maga a kiállítás

főleg installációkból, archív fotókból, videóvetítésekből és a tanítványok által újrajátszott performanszokból áll. A művésznő ugyanis nincs jelen. Pontosabban csak a maga fizikai valójában nincs ott. A gondolatok, melyeket egy életen át megfogalmazott, következetesen épülnek egymásra a kiállítótér emeleteken keresztül összenyíló termeiben. De ami a kiállítás előnye lehet, ugyanakkor a hátránya is, hiszen a kihangosított videók hangjai betöltik az összes termet, és megnehezítik az egy-egy műre való ráhangolódást. A sejtelmes sötétség olykor furcsa beavatási hangulatot kölcsönöz a kiállításnak, ahol a művész az útvezető szerepét játssza el. Az eredeti performanszok egyszerűek és megismételhetetlenek, mert a videók és az újrajátszások lényegükben különböznek attól, mint amikor Abramović személyesen adta elő őket. Ugyanakkor ez az út, amit végigjárunk

Kiállítási enteriőr **MARINA ABRAMOVIĆ** és **ULAY** *Nyugvó energia* (1980, performanszdokumentáció) című művével és az *Imponderabilia* című performansz rekonstrukciójával (1977/ 2019), HUNGART © 2019

fotó: Fekete Dénes

a tizenkilenc évesen festett *Önarcképtől* egészen a *Balkán Barokk* marhafaggyúszagú csonthalmazáig, zsigerekig ható, felkavaró élménnyé válik.

Marina Abramović művészetére nagy hatással voltak a jugoszláv fővárosban töltött gyerekkori tapasztalatok. Visszatekintésében a nagyanyjával töltött időt, a nemzeti hősként tisztelt szigorú partizán szülők neveltetését tartja máig meghatározó élménynek. Egy külön teremben ismerhetjük meg a nekik szentelt korai munkákat, és itt látható az autószerencsétlenségéről és a felhőkről készült festménysorozat is. Ezek a képek izgalmas kiindulópontként jelennek meg a főművek mellett, mert a termek elrendezése nem kronologikus sorrendben mutatja be az alkotásokat. A korai művek a meglepetés erejével hatnak az első emeleten, és rávilágítanak a későbbi performanszok eredetére.

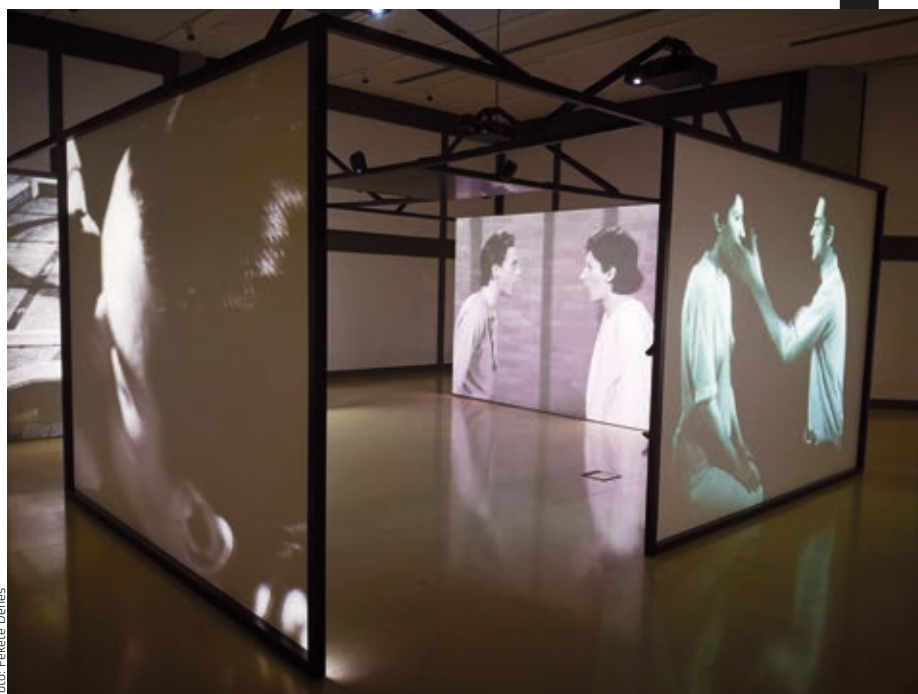
A leghíresebb performanszok, mint a *Ritmus*-sorozat, fekete-fehér, a későbbiek, mint *A művész jelen van*, színesfilmvetítések révén tekinthetők meg. A hatalmas vetítővásznak továbbtagolják a kiállítótereket a félhomályban, a sötétség ezáltal eszközként szolgál az elmélyülés megidézésében. A vetítések mellé azok a tárgyak kerültek, amelyeket a művészno használ a performanszokhoz. Az 1977-es *Imponderabiliát*, amit Ulayjal közösen valóstítottak meg, most fiatal meztelen művészek játsszák újra. (A fiatalok rövidebb időt töltenek el az ajtónyílás között, többször váltják egymást a kiállítás ideje alatt.)

A filmek, melyeket Abramović rendezett, így a *Balkán Erotikus Epika* vagy a *Számíthatok ránk*, egyszerre obszcének és groteszkek. Megalkotásuk idején úttörőnek számítottak, és kétségkívül nem veszítettek elementáris hatásukból. De az eltelt tíz-húsz év alatt radikálisan megváltozott a nézők befogadói ingerküszöbe, egy meztelen genitália vagy a halál megjelenítése ma már kevésbé hat sokkolóan, jóval megszokottabb egy kortárs művészeti múzeumban. Ám abban, hogy eljutottunk ehhez a felfogáshoz, Abramovićnak kivételes szerepe van a művészet történetében. Egy mai fiatalra, aki először találkozik a performanszművészetrel, vajon ugyanolyan hatással vannak ezek a művek, mint akik azokat annak idején látták?

A *Balkán Barokk* metaforaként dolgozza fel a 90-es évek nyugat-balkáni háborúit, reflektál a gyilkos örületre, mely a mai napig meghatározza a jugoszláv utódállamok mindennapjait. 1997-ben a művészt a szerbiai kultúrpolitika még számkivetettként kezelte, a performansz megvalósításához nem kapott támogatást. A mostani helyzet kárpótolja az akkori sérelmeket, a 47. Velencei Biennálén szerzett Arany Oroszlán-díjas alkotás a leghatásosabb művek közé tartozik. A kiállításon savval töltött rézkádak vannak szimmetrikusan elhelyezve a videó elé. Megtudjuk, hogyan szoktak farkasokat nevelni patkányokból a Balkánon, majd egy hirtelen mozdulattal magyar operettre jár el egy csárdást a művész. A kézenfekvő abszurditást fokozza a sok marhaszont,

ami azért most csupán díszlet, ellentétben az eredeti velencei művel, amikor napokon keresztül a fojtogató dögszagban drótkéfével tisztította meg a húsmaradéktól a több száz lábszárcsontot.

A harmadik emeleten mutatják be a későbbi munkákat, itt már kevés videövetítés van, inkább a klasszikus kiállításjelleg uralkodik a termekben, és már csak zavaros háttérzajként hallatszódik a hangfalakból a hang. Ezen a szinten jelenik meg az ezoterikus gondolatok által uralt „tisztá energiát” közvetítő alkotások sorozata, mint a *Tranzitoriális tárgyak nem emberi használatra* című sorozat vagy a *Hét könnyű darab*. Úgy tűnik, nem véletlenül kapták ezek a munkák a legtöbb kritikát az életműben, mert most is zavaros értelmezéseknek adnak teret. A művek pusztá tárgyként jelennek meg, itt érzékelhető a legjobban, hogy a művész személyes jelenléte nélkül a közvetített üzenet üresnek hat. A kvarckristályok gyógyító erejének számos keleti kulturális vonatkozása van, lehetnének egy szertartás részei, de ezek a tárgyak inkább szoborszerűek, nem valódi rituális eszközök. A szellemi megtisztulás ígérete játékká válik.

Fotó: Fekete Dénes

Kiállítási enteriőr **MARINA ABRAMOVIĆ** és **ULAY** *AAA-AAA* (1978, performanszdokumentáció) és *Világos/sötét* (1977, performanszdokumentáció) című műveivel, HUNGART © 2019

A kiállítás által egy olyan művésztől kapunk összképet, aki teste és érzékei önfegyelmzése révén kivételes kitartással építette fel karrierjét. Mégis egyfajta melankolikus boldogtalanság marad meg emlékül távozásunkkor. Ez az érzés nem feltétlenül negatív, hiszen a művészet eszközei révén kísérletet tehattünk a tisztulásra – erre utal a plakáton látható művész is, mikor két szemeteslapáttal a kezében utcaseprő gyanánt vállalja fel „a tisztító” szerepét.

Marina Abramović *Levelem Szerbiának* címmel egy helyi lapban¹ nyílt levélben hívta fel a fiatal szerb művésze generáció figyelmét a kiállításra. Saját megfogalmazása szerint a kiállítás célja a tapasztalat átadása és a közönség széles körű bevonása a performanszművészetbe, mert az csak a közös munka révén tudja élő

Fotó: Fekete Dénes

2010-ben rendezett retrospektív kiállítása után a belgrádit nevezte meg karrierje egyik legfontosabb eseményének. A bemutatott több mint 120 műalkotásról egy kivételes minőségű katalógusban² is tájékozódhatunk, a benne megjelent tanulmányok további összefüggésekre mutatnak rá.

A performansművészet a dokumentáció nélkül elveszik, mint a pusztába kiáltott szó. A belgrádi kiállítás minősége iskolapéldaként szolgálhat a tekintetben, hogyan is lehet ezt a műfajt bemutatni. Zárógondolatként még annyit jegyeznék meg, hogy érdemes ellátogatni a felújított múzeumépületbe, de azt ne várjuk, hogy a megszokott múzeumi infrastruktúra, könyvesbolt vagy büfé vár minket, ezért jobb felkészülni az önellátásra.

MARINA ABRAMOVIĆ: *Portré aranyaszkkal*, 2009, videó, 30' 5", HUNGART © 2019

jellegét megtartani. *A tisztító* amúgy egy európai kiállítássorozat része, amely 2017-ben indult, közülük a belgrádi a legátfogóbb, a legnagyobb méretű és egyben a záró helyszín is. A művész a New York-i MoMA-ban

Jegyzetek

- 1 <https://www.nedeljnik.rs/moje-pismo-srbiji-marina-abramovic-prvi-put-oci-u-oci-sa-beogradom-posle-45-godina/>
- 2 *The Cleaner*, Marina Abramović, Museum of Contemporary Art, Belgrade, 2019.

MARINA ABRAMOVIĆ: *A művész jelen van*, 2019, installáció, HUNGART © 2019

Fotó: Fekete Dénes